

Љубезно игнорирање

Размена на драмски текстови меѓу Словенија и Македонија во периодот од 1990 до 2015 година

Клучни зборови: словенечка драма, македонска драма, словенечко - македонски театарски врски, Горан Стефановски, Александар Поповски, Душан Јовановиќ, Драго Јанчар, Дане Зајц

Целта на овој труд е да ги анализира словенечко - македонските врски кои егзистираат во областа на драматургијата. Во периодот од 1990 до 2015 година, на словенечките професионални сцени се поставени вкупно шест драмски текстови од македонски автори, додека во Македонија се одиграни осум драми на словенечки автори. Овој мал процент на остварени соработки во областа на драмската книжевност, често се наведува како последица на еден поширок историски контекст, распадот на Југославија, меѓутоа тоа е само една од можните причини.

Горан Стефановски е првиот македонски драмски автор одигран на словенечките сцени во 90-тите. Неговата драма *Баханалии* е изведена на 15. 5. 1998 г., како дипломска продукција на AGRFT (Академија за театар, радио, филм и телевизија - Љубљана), во режија на Себастијан Хорват. Првиот драмски текст одигран на професионална сцена, следи пет години отпосле. Станува збор за драмата на Дејан Дуковски, *Дракула* (18.1.2002, СНГ Драма Марибор, во режија на Александар Поповски) со која словенечката публика за прв пат го запознава како автор. Она што предизвикува интерес е фактот што досега ова е единствената драма на Дуковски која е одиграна во Словенија. До ден - денес, во Словенија ќе се појават само уште три драмски текста на македонски автори. Два од нив се на Горан Стефановски (*Ogucelj*, 10.10.2012, СНГ Драма Марибор, во режија на Александар Поповски; *Figurae Veneris Historiae*, 16.10.2014, СНГ Драма Љубљана, исто така во режија на Александар Поповски) и еден текст е на Викторија Рангелова (*Гола*, 12. 10. 2013, Театар ШКУЦ, МГЛ, во режија на Ален Јелен).

Од приложените факти може да се заклучи дека македонската драма речиси и воопшто не фигурира на сцената на словенечкиот театар. По долга пауза, од страна на режисерот Александар Поповски се забележуваат обиди за повторно интегрирање на Горан Стефановски како автор, но сепак со скроман успех.

Словенечката драма во Македонија дава малку поинаква слика. Репертоарот бележи осум изведени текста на словенечките драмски автори: Драго Јанчар, Душан Јовановиќ, Дане Зајц, Јосип Вандот, Андреј Розман и Тина Коси. Меѓутоа доколку погледнеме одблизу, сликата значително се менува. Три од наведените текстови се адаптации (*Кекец и Мојца* од Јосип Вандот е адаптација на филмско сценарио, *Тартиф* е адаптација која Андреј Розман ја прави на добро познатата молиерова драма, а Тина Коси ја пишува *Меџаморфози* повикувајќи се на расказите на Овидиј). Освен тоа, голем дел од изведбите се случува на почетокот на 90-тите години: *Големии брилијантен валицер* на Драго Јанчар е поставена во 1990, *Медеја* на Дане Зајц во 1991, *Антигона* на Душан Јовановиќ во 1993, а само *Ослободувањето на Скопје* и *Животието на провинцискиот илејбои после Втората светска војна*, од истиот автор, се изведени во 2002 г.

Евидентно е дека интересот за словенечките драмски текстови бил најизразит во 80-тите години на минатиот век и полека почнал да исчезнува на почетокот на новиот милениум, занемарувајќи го новиот бран современи словенечки автори кои се појавуваат во 90-тите (Матјаж Жупанчич, Симона Семенич, Евалд Флисар и Винко Мудерндорфер).

Како посебен пример го анализираме творештвото на Жанина Мирчевска, драмски автор, драматург и професор на AGRFT во Љубљана, која е родена во Македонија каде што и го завршува своето образование, но живее и работи во Словенија, пишувајќи ги своите текстови на словенечки јазик. Во 2009 г., нејзината драма *Крајот на Ајлас* ја добива наградата Grun за најдобар драмски текст. Нејзиниот творечки опус, и како драматург и како драмски автор, брои 43 изведби во словенечките професионални театри. Меѓутоа, само два нејзини текста се одиграни во Македонија (*Ждрело*, Драмски театар Скопје во (2013) и *Таму каде што не сум бил* во Народен театар Војдан Чернотински, Прилеп, и двата во режија на Зоја Бузалковска).

Изненадува фактот што во Македонија не постои збирка на собрани драми од Жанина Мирчевска. Присутна е само во неколку антологии. Поради тоа, многу од нејзините текстови остануваат непознати за македонската јавност.

Која е причината позади сите овие факти? Може ли како главен фактор да се наведе недостатокот од соодветен превод на драмските текстови? Или се работи за теми и мотиви кои контекстуално се покажале несоодветни? Анализата на драмските текстови поставени во Македонија и Словенија, укажа на некои сличности во однос на мотивите кои послужиле како инспирација за авторите и како поттик за режисерите да го постават токму тој текст, на пример – сенката на некогашниот херој (Јасон во *Медеја* на Дане Зајц и Одисеј во истоимената драма на Г. Стефановски), или војната, вечниот конфликт меѓу индивидуата и општеството итн. Според направената анализа на рецепцијата на македонските драмски текстови во Словенија, може да се потврди дека интересот за нив не недостасува: критиките се прилично позитивни, а и бројот

на посетителите не е за потценување. За жал, не може да се направи респективна реконструкција на рецепцијата на словенечките драми во Македонија, бидејќи не постои соодветна и релевантна критика.

Како една од можните причини за ваквата скромна размена, како што веќе споменавме и погоре, може да се издвои распадот на Југославија. Всушност, словенечките автори кои по 1990 г. се одиграни на македонската сцена се главно истите оние кои уште во 80-тите биле претставени пред македонската публика – Душан Јовановиќ, Драго Јанчар и Дане Зајц. Единствениот исклучок е Тина Коси. Имено, овие автори на некој начин го претставуваат тој континуитет на соработка веќе воспоставен претходно, што доведува до сознанието дека нема обиди да се ризикува и да се внесе нешто ново. И покрај фактот што во 2006 г., со финансиска поддршка на Министерството за култура на Словенија, издадена е книга на современа словенечка драма на македонски јазик, и во која се содржани текстови на современи словенечки драмски автори како Саша Павчек, Тина Коси, Драгица Поточњак и Матија Жупанчич, овие текстови никогаш не го пронајдоа својот пат до македонската сцена (освен *Метаморфози* на Тина Коси). Во овој случај, не можеме да констатираме дека рамнодушност кон словенечките драмски автори се крие во фактот на достапноста, односно во проблемот на преводот. Од тоа произлегува впечатокот дека се работи за реципрочна незаинтересираност, игнорантски однос кој овие две земји го создале една кон друга во однос на современата драматургија. За разлика од соработката која во другите полиња на театарската пракса е на завидно ниво или барем опстојува во некои пошироки рамки, соработката во областа на драматургијата полека згаснува, односно речиси и не постои.